

19. Новикова Е. Совершенствование правового режима недропользования в Российской Федерации. // *Хозяйство и право*. – 2003. – №10 (321). – С. 13–20.

20. Клюкин Б.Д. Законодательная база горного права Российской Федерации: современные проблемы и пути совершенствования. // *Экологическое право*. – 2003. – № 3. – С. 23–32.

Надійшла до редакції 06.12.2012

В.Б. Саксонов

кандидат юридичних наук, доцент
(*Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ*)

УДК 346.334.7

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВА, ЩО ЗАСТОСОВУЄТЬСЯ ДО ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ДОГОВОРІВ (КОНТРАКТІВ)

Подано характеристику принципів, загальних засад і конкретних підстав для визначення права, що застосовується до зовнішньоекономічних договорів (контрактів), які містяться у чинних міжнародно-правових актах і вітчизняному законодавстві.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, зовнішньоекономічний договір (контракт), право.

Дана характеристика принципів, общих основ и конкретных оснований для определения права, применимого к внешнеэкономическим договорам (контрактам), которые содержатся в действующих международно-правовых актах и отечественном законодательстве.

Ключевые слова: внешнеэкономическая деятельность, внешнеэкономический договор (контракт), право.

The article investigates the principles common rules and specific grounds for determining the law applicable to foreign economic agreements (contracts) contained in existing international instruments and national legislation.

Keywords: external economic activity, external economic agreements (contracts), law.

Постановка проблеми. У правовій регламентації зовнішньоекономічних відносин виникає необхідність поєднання міжнародного публічного, міжнародного приватного і національного цивільного й господарського (торгового, комерційного) права. Водночас у регулюванні зовнішньоекономічних операцій важливе значення мають не тільки міжнародні конвенції, національне і зарубіжне законодавство, але й положення зовнішньоекономічних договорів (контрактів), а також судові й арбітражні рішення, звичаї та узвичаєння, порядок відносин, що склався між контрагентами тощо [19, с. 14]. Таким чином, визначення застосовуваного права до зовнішньоекономічних договорів (контрактів) при укладанні, виконанні, а також при розгляді зовнішньоекономічних спорів як державними судами, так і міжнародними комерційними арбітражними інститутами має вирішальне значення.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Обраний напрям наукового дослідження вже знаходив висвітлення як у науковій літературі, так і у спеціальних науково-практичних коментарях до чинного законодавства й інших студіях. Окремі питання визначення права, що застосовується до зовнішньоекономічних договорів (контрактів), розглядалися у роботах таких авторів, як Беляєва А.П. [14], Беляневич О.А. [15], Беляневич В.Є. [16], Бервено С.М. [17], Васильченко В.В. [18], Винокурова Л.Ф. [19], Громова Н. [20], Джудитта Кордеро Мосс [21], Діковська І. [22], Захарченко Т. Г. [23], Кравченко С.С. [24], Мілаш В.С. [26], Побірченко І.Г. [25], Розенберг М. Г. [27], Юлдашев О.Х. [28] та ін. Проте комплексного розгляду зазначеної проблематики, сфокусованого в окремій роботі, до останнього часу здійснено не було.

Зважаючи на викладене вище, **метою** даної роботи є загальна характеристика підстав для визначення права, що застосовується до зовнішньоекономічних договорів (контрактів).

Виклад основного матеріалу. Відповідно до норм, закріплених у ст. 6 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», «суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності мають право укладати будь-які види зовнішньоекономічних договорів (контрактів), крім тих, які прямо та у виключній формі заборонені законами України» [5].

Згідно з положеннями ч. 2 ст. 382 Господарського кодексу України, «форма і порядок укладення зовнішньоекономічного договору (контракту), права та обов'язки його сторін регулюються Законом України «Про міжнародне приватне право» та іншими законами» [2].

Як у міжнародних конвенціях, так і у внутрішньому законодавстві більшості держав світу (в тому числі України), при виборі матеріального права, що регулює зовнішньоекономічні договірні відносини, затвердився принцип «автономії волі» сторін (*lex voluntatis*). У п. 4 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про міжнародне приватне право» вказано, що автономія волі — принцип, згідно з яким учасники правовідносин з іноземним елементом можуть здійснити вибір права, що підлягає застосуванню до відповідних правовідносин. При цьому іноземний елемент — ознака, яка виявляється в одній або кількох з таких форм: хоча б один учасник правовідносин є іноземцем, особою без громадянства або іноземною юридичною особою; об'єкт правовідносин знаходиться на території іноземної держави; юридичний факт, який впливає на виникнення, зміну або припинення правовідносин, мав чи має місце на території іноземної держави [7].

Порядок визначення права, що підлягає застосуванню до приватноправових відносин з іноземним елементом, у нашій державі також встановлений Законом України «Про міжнародне приватне право» (ст. 3). Відповідно до ч. 1 ст. 4 цього Закону, право, що застосовується до приватноправових відносин з іноземним елементом, визначається згідно із колізійними нормами та іншими положеннями колізійного права цього Закону, інших законів, міжнародних договорів України та міжнародних звичаїв, що визнаються в Україні. Водночас, якщо міжнародним договором України передбачено

інші правила, ніж встановлені цим Законом, застосовуються правила міжнародного договору (ч. 5 ст. 4). Крім того, з огляду на ч. 1 ст. 14 Закону України «Про міжнародне приватне право», правила цього Закону не обмежують дії імперативних норм права України, що регулюють відповідні відносини, незалежно від права, яке підлягає застосуванню [Там само].

У цілому національне законодавство також виходить із того, що сторони зовнішньоекономічного договору (контракту) вільні у виборі застосовуваного права. Відповідно до положень ст. 43 Закону України «Про міжнародне приватне право», сторони договору можуть обрати право, що застосовується до договору, крім випадків, коли вибір права прямо заборонений законами України. Згідно зі ст. 47 цього Закону, застосовуване до договору право охоплює: дійсність договору, тлумачення договору, права та обов'язки сторін, виконання договору, наслідки невиконання або неналежного виконання договору, припинення договору, наслідки недійсності договору, відступлення права вимоги і переведення боргу [7]. Аналогічні норми містяться й у ст. 382 Господарського кодексу України (ч. 5) [2] та Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність» (ст. 6) [5].

На думку вітчизняних фахівців, як застосовуване до зовнішньоекономічного договору (контракту) право бажано обирати матеріальне право України, хоча таким правом може бути як право кожної зі сторін, так і право третьої нейтральної країни [19, с. 24].

Отже, одне із найважливіших питань, яке повинно бути вказане в зовнішньоекономічному договорі (контракті), — питання про застосовуване право. Саме до такого способу визначення застосовуваного права насамперед повинні прагнути сторони договору. Застосовуване право повинне заповнювати питання, що залишилися неврегульованими у контракті. Якщо це питання не врегульоване в договорі, воно буде вирішуватися суддями чи арбітрами.

«Відсутність» згоди сторін зовнішньоекономічного договору (контракту) про вибір права означає, зокрема, що: сторони договору взагалі не прагли того, щоб досягнути такої згоди; сторони не змогли досягти згоди з цього питання (тобто їх думки не співпали); сторони скасували раніше досягнуту згоду про право, що підлягає застосуванню; досягнута сторонами угода була визнана недійсним правочином (наприклад, судом) [18, с. 114].

Утім, узгодження застосовуваного права до зовнішньоекономічного договору в самому контракті дозволить уникнути непередбачуваності й краще підготуватися до захисту своїх інтересів у суді або арбітражі, оскільки відповідно до норм ст. 4 Господарського процесуального кодексу України, господарський суд у випадках, передбачених законом або міжнародним договором, застосовує норми права інших держав [3]. При цьому норми права іноземних країн повинні застосовуватися господарським судом незалежно від того, чи посилаються на них сторони в обґрунтування своїх вимог і заперечень [16, с. 57].

Крім того, згідно з Регламентом Міжнародного комерційного арбітражного суду при ТПП України, у позовній заяві повинні бути послан-

ня на законодавство, на підставі якого подається позов [11].

Розглядаючи такий спір, суд або арбітраж повинен визначити права та обов'язки сторін, обсяг їх майнової відповідальності, виходячи із тлумачення цих питань у цивільному й господарському (комерційному, торговельному тощо) законодавстві певних країн і в міжнародній комерційній практиці. У цьому випадку виникає потреба узгодити право, що регулює процес (*lex arbitri*), та право, що застосовується до суті спору, а також, якщо має місце конфлікт застосовуваного матеріального права, — то і право, відповідно до якого такий конфлікт вирішується (колізійні норми). Колізійна норма — це норма, що визначає, право якої держави слід застосовувати до певних правовідносин з іноземним елементом (п. 3 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про міжнародне приватне право») [7]. Проте колізійна норма сама по собі не дає відповіді на питання: які права та обов'язки сторін виникають із даних правовідносин, вона лише вказує компетентний матеріально-правовий закон, що підлягає застосуванню до певного виду правовідносин [18, с. 7].

У різних країнах існують різні принципи (колізійні норми) для визначення права, що підлягає застосуванню для визначення форми правочину, прав і обов'язків сторін тощо, які дозволяють установити зміст застосовуваного матеріального права. Визначення найбільш прийнятної колізійної норми означає прагнення до застосування права, яке найбільш тісно пов'язане з договором, із якого виник спір, що, безумовно, сприятиме професійному та справедливому вирішенню зовнішньоекономічного спору.

За останні роки в Україні прийнято ряд нормативних актів, що стосуються як матеріального, так і процесуального права, які врегульовують вирішення зовнішньоекономічних спорів. Порядок визначення права, що застосовується до договорів у цій сфері, передбачений статтями 32, 43–46 Закону України «Про міжнародне приватне право». У ст. 44 зазначеного Закону вказано, що за відсутності згоди сторін договору про вибір права, яке підлягає застосуванню до цього договору, застосовується право відповідно до ч. 2 і ч. 3 ст. 32 зазначеного Закону, де вказано:

«2. У разі відсутності вибору права до змісту правочину застосовується право, яке має найбільш тісний зв'язок із правочином.

3. Якщо інше не передбачено або не впливає з умов, суті правочину або сукупності обставин справи, то правочин більш тісно пов'язаний з правом держави, у якій сторона, що повинна здійснити виконання, яке має вирішальне значення для змісту правочину, має своє місце проживання або місцезнаходження» [7].

Правило «найбільш тісного зв'язку» (і його різні модифікації — «найбільш міцний зв'язок», «найбільш істотний зв'язок», «найбільш розумний зв'язок») відносять до покоління гнучких колізійних норм [19, с. 25–26].

Отже, у тому випадку, коли сторони не скористалися наданою їм ст. 43 Закону України «Про міжнародне приватне право» можливістю і не домовилися про право, яке підлягає застосуванню до договору, цей закон встановлює, що до цього договору застосовується національне право сто-

рони, з якою договір найбільш тісно пов'язаний — *proper law of the contract*. При визначенні ж сторони, найбільш тісно пов'язаної з договором, основний акцент законодавець переносить на «виконання, яке має вирішальне значення для змісту договору». Застосування конкретної колізійної прив'язки в кожному із зазначених у п. п. 1—23 ч. 1 ст. 44 Закону України «Про міжнародне приватне право» випадків передбачає, що стороною, яка повинна здійснити виконання, яке має вирішальне значення для змісту договору, є: продавець — за договором купівлі-продажу; наймодавець — за договорами найму (оренди); підрядник — за договором підряду; виконавець — за договорами про надання послуг; перевізник — за договором перевезення і т. ін. Отже, у цих пунктах в якості загального правила, що має вирішальне значення при визначенні яка сторона в названих договорах повинна розглядатися як така, що здійснює виконання, яке має вирішальне значення для змісту правочину, використовується відомий колізійний принцип країни продавця — *lex venditoris* як у вузькому розумінні (для договору купівлі-продажу), так і у широкому (для усіх інших приватноправових договорів) [18, с. 114–117].

Як зазначається в юридичній літературі, наведена вище формула використовується досить широко в зарубіжному законодавстві про міжнародне приватне право і міжнародно-правових документах. Зокрема, така норма передбачена в законодавстві всіх країн Європейського союзу як результат їх участі в Римській конвенції 1980 р. [19, с. 27].

Водночас у ч. 2 ст. 44 Закону України «Про міжнародне приватне право» закріплені колізійні прив'язки для тих видів договорів, для яких визначення права держави, з яким договір найбільш тісно пов'язаний, здійснюється не на основі «виконання, яке має вирішальне значення для змісту договору». Таким правом вважається:

1) щодо договору про нерухоме майно — право держави, у якій це майно знаходиться, а якщо таке майно підлягає реєстрації, — право держави, де здійснено реєстрацію;

2) щодо договорів про спільну діяльність або виконання робіт — право держави, у якій провадиться така діяльність або створюються передбачені договором результати;

3) щодо договору, укладеного на аукціоні, за конкурсом або на біржі, — право держави, у якій проводяться аукціон, конкурс або знаходиться біржа [7].

Загалом спосіб вирішення колізійних питань у сфері договірних зобов'язань, який виявляється в двоєдиному застосуванні закону більш тісного зв'язку та конкретних формул прикріплення у вигляді презумпцій такого зв'язку, широко застосовується у міжнародному приватному праві зарубіжних країн та в міжнародних договорах.

Слід також мати на увазі, що колізійні норми, які визначають право, яке застосовується до договору за відсутності згоди сторін про вибір права, містяться і в інших нормативних актах України, зокрема: ст. 14 Кодексу торговельного мореплавства України [4]; Постанові Кабінету

Міністрів України від 1 серпня 2005 р. № 668, якою затверджено «Загальні умови укладення і виконання договорів підряду в капітальному будівництві» [8]; Положенні про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів): наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції від 06.09.2001 р. № 201 [9] тощо.

Крім того, необхідно враховувати, що, відповідно до ч. 4 ст. 4 Господарського процесуального кодексу України, господарський суд у випадках, передбачених законом або міжнародним договором, застосовує норми права інших держав [4]. При цьому норми права іноземних держав повинні застосовуватися господарським судом незалежно від того, чи посилаються на них сторони в обґрунтування своїх вимог і заперечень. У п. 3 роз'яснення Президії Вищого господарського суду України від 31.05.2002 р. № 04-5/608 «Про деякі питання практики розгляду справ за участю іноземних підприємств і організацій» дається рекомендація стосовно застосування господарськими судами норм іноземного права [12]. У разі відсутності волевиявлення сторін зовнішньоекономічної угоди щодо застосовуваного права господарський суд визначає його на підставі колізійної норми, яка може міститися як у ратифікованих міжнародних договорах, які відповідно до ст. 9 Конституції України є частиною національного законодавства [1], так і у вітчизняному законодавстві. Такі норми містить, наприклад, Угода про порядок вирішення спорів, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності, укладена державами — учасницями СНД у м. Києві 20.03.1992 р., статтею 11 якої встановлено правила застосування цивільного законодавства однієї держави — учасниці СНД на території іншої держави — учасниці СНД. За цими правилами, зокрема, права та обов'язки сторін за договором визначаються законодавством країни — місця укладення такого договору, якщо інше не передбачено угодою сторін [13]. Якщо ж міжнародний договір не містить відповідної колізійної норми, яка має застосовуватися до спірних правовідносин, господарський суд повинен звернутися до колізійних норм внутрішнього цивільного законодавства [16, с. 58].

Існують і деякі особливості визначення права, що підлягає застосуванню міжнародним комерційним арбітражем в арбітражному процесі до суті спору, що знаходять висвітлення у спеціальному законодавстві. Так, у ст. 28 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» [6] (прийнятому на основі Типового закону, розробленого Комісією ООН з права міжнародної торгівлі – ЮНСІТРАЛ [10]), передбачено, що у разі відсутності угоди сторін про застосовуване право, вибір права здійснюється арбітрами. При цьому арбітри не обмежені у виборі колізійних прив'язок. У сучасній міжнародній практиці й доктрині також вважається практично безперечним положення, відповідно до якого міжнародний арбітраж при визначенні права, що підлягає застосуванню, не зобов'язаний керуватися колізійними нормами держави, на території якої має місце міжнародний арбітражний процес. Іншими словами, для міжнародного арбітражу, на відміну від державного суду, не існує свого *lex fori* [19, с. 28–29].

Висновки. Отже, як у міжнародних конвенціях, так і у внутрішньому

законодавстві більшості країн світу при виборі матеріального права, що регулює зовнішньоекономічні договірні відносини, затвердився принцип «автономії волі» сторін (*lex voluntatis*), згідно з яким учасники правовідносин з іноземним елементом можуть здійснити вибір права, що підлягає застосуванню до відповідних правовідносин. У цілому чинне в Україні законодавство також виходить із того, що сторони зовнішньоекономічного договору (контракту) вільні у виборі застосовуваного права, крім випадків, коли такий вибір права прямо заборонений законами України.

У разі відсутності волевиявлення сторін зовнішньоекономічної угоди щодо застосовуваного права господарський суд визначає його на підставі колізійної норми, яка може міститися як у міжнародних договорах, так і в національному законодавстві. Такі норми містить, наприклад, Угода про порядок вирішення спорів, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності, укладена державами — учасницями СНД у м. Києві 20.03.1992 р. У разі, коли міжнародний договір не містить відповідної колізійної норми, господарський суд повинен звернутися до колізійних норм внутрішнього цивільного законодавства.

У нашій державі порядок визначення права, що застосовується до договорів у сфері приватноправових зовнішньоекономічних відносин, передбачений у Законі України «Про міжнародне приватне право». Згідно з нормами, закріпленими у ньому, у разі відсутності згоди сторін договору про вибір права, що підлягає застосуванню до цього договору, застосовується право держави, в якій зареєстрована або має місце проживання чи місцезнаходження сторона, з котрою договір найбільш тісно пов'язаний (*proper law of the contract*). При визначенні ж сторони, найбільш тісно пов'язаної з договором, основний акцент у визначенні права, що підлягає застосуванню, законодавець переносить на поняття «виконання, яке має вирішальне значення для змісту договору».

В якості загального правила, що має вирішальне значення при визначенні, яка сторона в договорах повинна розглядатися як така, що здійснює виконання, яке має вирішальне значення для змісту договору, у Законі України «Про міжнародне приватне право» використовується відомий колізійний принцип країни-продавця (*lex venditoris*), як у вузькому розумінні – для договору купівлі-продажу, так і у широкому – для усіх інших приватноправових договорів.

Водночас у ч. 2 ст. 44 Закону України «Про міжнародне приватне право» закріплені колізійні прив'язки для тих видів договорів, для яких визначення права держави, з яким договір найбільш тісно пов'язаний, здійснюється не на основі «виконання, яке має вирішальне значення для змісту договору».

Слід також мати на увазі, що колізійні норми, які визначають право, яке застосовується до договору за відсутності згоди сторін про вибір права, містяться і в інших нормативних актах України, зокрема: ст. 14 Кодексу торговельного мореплавства України; постанові Кабінету Міністрів України від 1 серпня 2005 р. № 668, що затвердила «Загальні умови укла-

дення і виконання договорів підряду в капітальному будівництві» тощо.

Крім того, необхідно враховувати, що і закони, які містять норми процесуального характеру, зокрема – Господарський кодекс України та Закон України «Про міжнародний комерційний арбітраж», також закріплюють положення щодо визначення права, яке слід застосовувати до окремих договорів за певних умов.

Бібліографічні посилання

1. Конституція України, прийнята 28.06.1996 р.: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
2. Господарський кодекс України, прийнятий 16 січня 2003 р. № 436-IV: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
3. Господарський процесуальний кодекс України, прийнятий 06 листопада 1991 р. № 1798-XII: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
4. Кодекс торговельного мореплавства України, прийнятий 23.05.1995 № 176/95-ВР: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
5. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16 квітня 1991 року: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
6. Про міжнародний комерційний арбітраж : Закон України від 24 лютого 1994 р. № 4002-XII: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
7. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 р. №2709-IV: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
8. Про затвердження «Загальних умов укладення і виконання договорів підряду в капітальному будівництві»: постанова Кабінету Міністрів України від 1 серпня 2005 р. № 668 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
9. Положення про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів): наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції від 06.09.2001 р. № 201: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
10. Типовий закон ЮНСІТРАЛ про міжнародний торговий арбітраж // Міжнародний комерційний арбітраж в Україні: теорія та законодавство / Торг.- пром. палата України; під заг. ред. І. Г. Побірченка. — К., 2007.
11. *Регламент Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України, затверджений рішенням Президії ТПП України від 17 квітня 2007 р., протокол № 18 (1) // Міжнародний комерційний арбітраж в Україні: теорія та законодавство / Торг.- пром. палата України; під заг. ред. І. Г. Побірченка. — К., 2007.*
12. Роз'яснення Президії Вищого господарського суду України від 31.05.2002 р. № 04-5/608 «Про деякі питання практики розгляду справ за участю іноземних підприємств і організацій»: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
13. Угода про порядок розгляду спорів, пов'язаних зі здійсненням господарської діяльності, підписана у Києві 20 березня 1992 р. державами — учасницями СНД // Міжнародний комерційний арбітраж в Україні: теорія та законодавство / Торг.- пром. палата України; під заг. ред. І. Г. Побірченка. — К., 2007.
14. Беляєва А. П. Свобода укладення зовнішньоекономічного контракту за законодавством України // Вісник Хмельниц. Ін.-ту регіонального управ. та права. – 2002. – № 2. – С. 184-186.
15. Беляневич О. А. Господарське договірне право України (теоретичні аспекти) : монографія / О.А. Беляневич. – К., 2006.
16. Беляневич В. Е. Господарський процесуальний кодекс України: (із змінами і допов.): наук.- практич. комент. – К., 2009.
17. Бервено С. М. Проблеми договірної права України : монографія /

С.М. Бервено. – К., 2006.

18. Васильченко В. В. Науково-практичний коментар Закону України „Про міжнародне приватне право”/ В.В. Васильченко. – К., 2007.

19. *Винокурова Л. Ф.* Зовнішньоекономічні контракти: укладення, виконання та арбітраж. Актуальні питання визначення застосовуваного права // Міжнародний комерційний арбітраж в Україні: теорія та законодавство / Торг.-пром. палата України; під заг. ред. І. Г. Побірченка. — К., 2007.

20. Громова Н. Внешнеторговый контракт : учебное пособие. – М., 2000.

21. Джудитта Кордеро Мосс. Автономия воли в практике международного коммерческого арбитража. — М., 1996.

22. Діковська І. Застосування гнучких та фіксованих колізійних прив'язок до договірних зобов'язань // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – № 6. – С. 46–49.

23. Захарченко Т. Г. Арбітражна угода як правова основа передачі спору на розгляд у міжнародний комерційний арбітраж // Міжнародний комерційний арбітраж в Україні: теорія та законодавство / Торг.-пром. палата України; під заг. ред. І. Г. Побірченка. — К., 2007.

24. Кравченко С. С. Поняття та порядок укладення зовнішньоекономічного договору (контракту) // Адвокат. – 2008. – № 11. – С. 14-26.

25. Міжнародний комерційний арбітраж в Україні: теорія та законодавство / Торг.-пром. палата України; під заг. ред. І. Г. Побірченка. — К., 2007.

26. Мілаш В. С. Захисні застереження в зовнішньоекономічному договорі: монографія. – Полтава, 2004.

27. *Розенберг М. Г.* Международный договор и иностранное право в практике Международного коммерческого арбитражного суда. — 2-е изд., перераб. и доп. — М., 2000.

28. Юлдашев О.Х. Міжнародне приватне право: Акад. курс : підруч. для студ. вищ. навч. закл. – К., 2004.

Надійшла до редакції 15.10.2012

І.Г. Бережна

здобувач

*(Харківський національний
університет внутрішніх справ)*

УДК 347.961.1

ОХОРОНА ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ-ПІДПРИЄМЦІВ НОТРІУСОМ

Охарактеризовано роль нотаріату в охороні прав та законних інтересів фізичної особи-підприємця. Визначено особливості вчинення нотаріальних дій з метою охорони прав та законних інтересів фізичних осіб-підприємців.

Ключові слова: *нотаріус, нотаріат, охорона прав підприємців, нотаріальна дія.*

Охарактеризована роль нотариата в охране прав и законных интересов физических лиц-предпринимателей. Определены особенности совершения нотариальных действий с целью охраны прав и законных интересов физических лиц-предпринимателей.

Ключевые слова: *нотариус, нотариат, охрана прав предпринимателей, нотариальное действие*

The role of notarial system in the protection of rights and lawful interests of individuals-entrepreneurs is described in the article. The features of notarial services to protect the legitimate rights and interests of individuals-entrepreneurs.